ROGER RAVEEL

HET MYSTERIE VAN HET ALLEDAAGSE

LE MYSTÈRE DU QUOTIDIEN

Coverbeeld / Image de couverture

Roger Raveel, 1981

Zelfportret met karretje / Autoportrait avec chariot

175 x 114 cm

olieverf op doek en mixed media

huile sur toile et technique mixte

Roger Raveelmuseum / Machelen-aan-de-Leie

Musée Roger Raveel / Machelen-sur-Lys

Beeld inhoud / Image table de matières

Roger Raveel, 1950

Aan tafel / À table

21,2 x 27,6 cm

inkt op papier, gekleefd op karton

encre sur papier, collé sur carton

Privécollectie / Collection privée

COLOFON / COLOPHON

Roger Raveel: 'Het mysterie van het alledaagse.'
Roger Raveel: 'Le mystère du quotidien.'

Teksten en voorwoord / Textes et introduction
Eric Rinckhout

Vormgeving / Réalisation graphique
Dominic Van Heupen

Vertaling / Traduction
Marylène Berlage

Coördinatie publicatie / Coordination publication
Kristine Cuypers

© Raveel-MDM/SABAM, Brussel 2021
© Fotografie/ Photographie: Didier Verriest, Peter Claeys, Tim Heirman, Rony Heirman, Dirk Pauwels

© 2021 Manteau ISBN 9789903252396 / Standaard Uitgeverij nv
© 2021 Davidsfonds ISBN 9789022338223 / Standaard Uitgeverij nv,
F. Rooseveltplaats 12 – B-2060 Antwerpen
D/2021/0034/300
NUR 642

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand op openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, dan wel mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke manier dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tous droits réservés. Aucun élément de cette publication ne peut être reproduit, stocké dans une banque de données informatisée ou publié, sous quelque forme, électronique, mécanique, photocopie, photographie ou quelque manière que ce soit, sans accord écrit préalable de l'éditeur.

ROGER RAVEEL

Het mysterie van het alledaagse

Le mystère du quotidien

INHOUD / TABLE DE MATIÈRES

006 **De landmeter van het verkavelde paradijs**
ERIC RINCKHOUT

016 **Le géomètre d'un paradis morcelé**
ERIC RINCKHOUT

026 **1940 – 1955**
TEKENINGEN EN SCHILDERIJEN
DESSINS ET PEINTURES

064 **1956 – 1960**
TEKENINGEN EN SCHILDERIJEN
DESSINS ET PEINTURES

093 **1961 – 1970**
TEKENINGEN EN SCHILDERIJEN
DESSINS ET PEINTURES

123 **1971 – 2010**
TEKENINGEN EN SCHILDERIJEN
DESSINS ET PEINTURES

'Ik denk dat kunst ontstaat uit ongenoegen,
van niet intens genoeg te kunnen leven.
Dat is toch wel de bron van kunst denk ik.
In het paradijs is geen kunst'
ROGER RAVEEL

Eric Rinckhout

De landmeter van het verkavelde paradijs

Vanaf 1948 ging Roger Raveel zijn eigen weg in de schilderkunst. Hij keek om zich heen, registreerde onbevangen zijn geboortedorp Machelen-aan-de Leie en richtte zijn blik op de banaliteit van alledag. Alles was schilderbaar, vond Raveel. Een boom, een duif, een koffiepot, een schaar, een fiets, een betonnen afsluiting en de witte was die wappert aan de lijn. Dat 'alles' bracht hij zo verscheiden en avontuurlijk mogelijk in beeld: nu eens schurend en weerbarstig, dan weer vloeiend en oogstrelend. Hij schilderde het spanningsveld tussen figuratie en abstractie, kennis en mysterie, anekdote en essentie, schoonheid en onvolmaaktheid. Zijn dorp tilde hij op tot een universeel gegeven.

Roger Raveel werd op 15 juli 1921 in Machelen-aan-de-Leie geboren. Geplaagd door chronische bronchitis moest hij dikwijls thuisblijven, waar hij hele dagen zat te tekenen. Als kind had hij al aanleg. Maar hij maakte geen kindertekeningen: naar eigen zeggen beheerste hij vanaf z'n vijfde het perspectief.

Op zijn 13de zag hij toevallig in de wachtkamer van een dokter werk hangen van een Vlaamse expressionist. Het gaf hem een schok omdat hij toen besefte dat kunst niet zoveel te maken heeft met het natuurgetrouw naschilderen van de zichtbare werkelijkheid. Toch zal Roger Raveel nooit in de voetsporen van de Vlaamse expressionisten treden.

Van zijn ouders – eenvoudige mensen – mocht hij les gaan volgen aan de academie van Deinze. Later ging hij naar de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent. In Deinze had Raveel een prima leraar, Hubert Malfait, die hem leerde schilderen en hem de raad gaf zijn onmiddellijke omgeving zo onbevangen mogelijk te bekijken. Een belangrijke les die Raveel de rest van zijn leven ter harte zou nemen.

Toch beschouwde Raveel – op het eerste gezicht verrassend – enkele oude en moderne meesters als zijn echte mentoren: de Italiaanse pre-renaissanceschilder Giotto om zijn tastbare en toch mysterieuze figuren, Vincent van Gogh om zijn gedrevenheid en eigenzinnigheid, en James Ensor om zijn ongebreidelde vrijheid, stilistische verscheidenheid en meesterlijke gebruik van kleur. Er zijn ook twee oude meesters uit de Lage Landen bij: Peter Paul Rubens en Frans Hals. Later zal blijken waarom.

De Tweede Wereldoorlog richtte nogal wat schade aan. Het ouderlijk huis werd zwaar beschoten en nagenoeg vernietigd, zodat er van Raveels jeugdwerk nauwelijks wat overbleef. Kort na de oorlog raakte Roger Raveel via schilder Antoon De Clerck bevriend met de jonge schrijver Hugo Claus. Die bracht hem in contact met de avant-gardescène in Brussel en met dichters als Apollinaire en Artaud, die Claus voor Raveel vertaalde. Nog via Claus leerde Raveel schilders uit de Cobra-groep kennen, zoals Karel Appel en Corneille: in de ontgoocheling en depressie na de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust inspireerden zij zich op werk van kinderen en geesteszieken om zo weer een onbezoedelde bron van de kunst aan te boren.

'Cobra was al voorbij voor het goed en wel begonnen was', zei Raveel daar later over. 'Appel, Corneille en de anderen konden niet meer schilderen zoals het hen geleerd was omdat die cultuur oorlog had voortgebracht... Ik begreep dat zeer goed, maar voor mij was dat een tijdelijke oplossing.' De invloed van de Cobra-schilders op Raveel is verwaarloosbaar.

Raveel koos zijn eigen weg: noch zijn expressionistische voorgangers uit Latem noch zijn semi-abstracte tijdgenoten zouden hem beïnvloeden. Raveel nam wel degelijk kennis van de lyrisch abstracten, de art brut en de materiekunst, maar besefte tegelijk dat die strekkingen niets voor hem waren. De zogeheten Latemse school, geworteld in het idyllische en pittoreske Sint-Martens-Latem – op nauwelijks twaalf kilometer van Machelen-aan-de-Leie – behoorde voor Raveel al tot de picturale prehistorie.

1948

1948 was in meer dan één opzicht een cruciaal jaar. Roger Raveel trouwde met Zulma de Nijs, die hem tot haar dood in 2009 altijd zou bijstaan en de ferventste verdedigster van zijn kunst zou zijn. 1948 was bovendien in schilderkunstig opzicht een waterscheiding. Raveel had tot dan toe vrij klassieke landschappen en portretten geschilderd, weliswaar met opvallend frisse kleuren en een eerste aanzet tot strakke stilering. In 1948 ging hij anders schilderen.

Omdat het jonge paar het niet breed had – Zulma had na de dood van Raveels moeder Bertha haar likeurwinkeltje overgenomen om in hun levensonderhoud te voorzien – en Raveel spaarzaam moest omspringen met verf en doek, maakte hij een reeks kleine werken, meestal op papier en hardboard. Raveel keek vol verwondering om zich heen. Hij schilderde wat hij observeerde vanuit het dakraam van zijn zolderatelier in Machelen-aan-de-Leie: het voetbalveld, de betonnen afsluitingen en paaltjes, de koeien, de wolken en de koterijen. En ook: zijn vader, zijn vrouw en zichzelf. Als een naoorlogse Rik Wouters keek hij naar de doodgewoonste dingen om zich heen, maar – in tegenstelling tot Wouters – schilderde Raveel die elementen zo eenvoudig mogelijk met forse borsteltrekken, zuivere kleuren en simpele geometrische vormen.

'In een zo helder mogelijke taal peilde hij naar de essentie', aldus Roland Jooris, Raveel-kenner, levenslange vriend en eerste conservator van het Raveel Museum. 'Raveel beeldde zijn keuken uit – met tafel, vrouw en kat. Dat veroorzaakte nogal wat kritiek, men vond dat toen onwaardig voor de schilderkunst. Raveel wou het alledaagse in zijn kunst opnemen én ook het kitscherige.'

Alles wat Raveel om zich heen zag, was het waard om geschilderd te worden. Dat was bijvoorbeeld een essentieel verschil met Constant Permeke. Voor Raveel was Permeke 'iemand van een vervlogen tijd'. Het was alsof in de wereld van Permeke elektriciteit, de radio en auto niet bestonden.

Raveels schilderij 'Vier witte paaltjes in mijn tuin' uit 1948 is een observatie van een banale achtertuin in een Vlaams dorp. De betonnen paaltjes hebben nog enigszins volume door het schaduwspel van wit en grijs, maar de haag en de aanpalende woningen zijn louter ingekleurde vlakken. In 'Rode koe' (ca. 1948) zet Raveel de geometrische stilering door: de koe is een spel van lijnen, ze is meer 'het idee' koe. Bovendien is ze in fel, 'niet-realistisch' rood geschilderd, waardoor ze bijna uít het schilderij tevoorschijn springt.

In 'Vanuit mijn tuin' (1949) gaat Raveel nog enkele stappen verder. Hij schildert opnieuw een banale achtertuin, maar de samenscholing van betonnen schuttingen en paaltjes lijkt eerder op een claustrofobisch interieur. Raveel schematiseert de zichtbare werkelijkheid in een reeks horizontale en verticale elementen – bijna op z'n Mondriaans. Op de achtergrond staan enkele huisjes en het scheve doel van een onzichtbaar voetbalveld. In de verte verbergt een betonnen schutting de horizon. Dat beton is bijna zinnelijk geschilderd, alsof je de grove korrel kan voelen, terwijl sommige

palen niets meer dan witgeschilderde, zwartomrande rechthoeken zijn. Er is geen groen gras te bekennen, wel een loden, egaal geschilderde lucht. In het slijkerige pad en modderige veld laat Raveel zijn smeuïge penseelstreken wel duidelijk zichtbaar, in de traditie van Rubens en Hals.

Het schilderij zwalkt tussen suggestieve geometrische abstractie en de confronterende werkelijkheid van een verkaveld en volgebouwd Vlaams dorp. Raveel introduceert daarenboven enkele vreemde, uitwaaierende gele vlekken en een perspectief dat doelbewust niet aan 'de regels' beantwoordt. Dit is een schilderij dat rusteloos wemelt – qua vorm en stijl – en ons door zijn claustrofobische karakter naar adem doet happen. Een meesterlijk werk van 57,5 bij 56 centimeter.

Later zal Roger Raveel zeggen: 'In 1948 kwam ik tot de conclusie dat ik alles moest herbekijken en opnieuw overwegen. Want de kunstenaar maakt zichtbaar hoe de mens denkt en voelt. En "die mens van nu" was, zonder het te beseffen, geweldig beïnvloed door technische realisaties als de radio en dergelijke... De kunst had dat nieuwe moment nog niet zichtbaar gemaakt.' En: 'Ik mikte hoog. Ik wilde iemand zijn die zijn tijd in zich opneemt en uitkristalliseert, het gevoel hebben dat je dingen aanpakt die nog niet gedaan zijn, dat je iets toevoegt.'

'Man met ijzerdraad in tuin' (1952-'53) is waarschijnlijk de volledigste verwezenlijking van Raveel uit die periode. Het is een schilderij waar hij vier verschillende stijlen hanteert: het bruinige jasje van de man is nat in nat geschilderd, zijn gegroefde handen zijn gedetailleerd uitgewerkt, de achtergrond is in monochrome vlakken groen, rood, blauw en zwart geborsteld, terwijl het gezicht van de man bestaat uit vierkantjes en rechthoekjes als een soort mini-Mondriaan. Dat alles heeft te maken met het onderzoek waar Raveel mee bezig was. Het uitgangspunt van dat onderzoek was 'Wat zie ik?' en 'Hoe zie ik het?' Wat nabij was of veraf, wat bewoog of stilstond, bracht hij telkens anders in beeld. Een gezicht dat hij onscherp waarnam, schilderde hij daarom met stippen, vlekjes en vierkantjes.

Hoe vreemd het mag klinken: een schilder als Piet Mondriaan lag Raveel wel. Hoewel Raveel nooit de pure geometrische abstractie heeft beoefend, voelde hij verwantschap met Mondriaans intensiteit en mysticisme. Daarover later meer.

Een andere kunstenaar die hem lag was Fernand Léger. Vermoedelijk heeft hij werk van de Franse schilder voor het eerst gezien omstreeks 1949. Léger toonde de techniek, de arbeiders, kortom de moderne wereld, in een primair, helder en contrastrijk coloriet. 'Uiterlijk waren zijn werken direct herkenbaar als dingen van deze tijd', aldus Raveel. Roger Raveel volgde Léger evenwel niet in diens opvatting dat de mens een machine is. De mens heeft een geest, was zijn overtuiging.